

- 21) Ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ ἐν προτομῇ $0,31 \times 0,42$ μ.
- 22) Δύο στρατιωτικοὶ ἄγιοι $0,24 \times 0,32$ μ.
- 23) Θεοτόκος πλατυτέρα μετ' ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως $0,31 \times 0,35$ μ.
- 24) Θεοτόκος πλατυτέρα μετὰ ἀργυροῦ στέμματος καὶ ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως τῶν χειρῶν $0,27 \times 0,315$ μ.
- 25) Γέννησις τοῦ Χριστοῦ $0,27 \times 0,325$ μ.
- 26) Θεοτόκος ἀριστεροκρατοῦσα μετ' ἐπενδύσεως ἀργυρᾶς $0,27 \times 0,35$ μ.
- 27) Ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐν μέσῳ λεόντων $0,34 \times 0,255$ μ.
- 28) Ἄνω δέησις — Μιχαήλ - Μαρίνα, μέσον καὶ κάτω ἀνὰ πέντε ἄγιοι $0,44 \times 0,60$ μ.
Δέκα τέσσαρα εἰκονίδια ἐξηρημένα ἐκ τοῦ πολυελαίου, πάντα τῶν αὐτῶν διαστάσεων $0,16 \times 0,215$ μετὰ παραστάσεων κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, τὰ ἐξῆς:
- 1) Βάπτισις ἀντιθέτως Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
- 2) Ἰησοῦς διδάσκων ἐν τῷ ναῷ — Ἅγ. Κοσμάς καὶ Δαμιανὸς

- 3) Γέννησις τοῦ Χριστοῦ — Ἅγ. Ἀνδρέας καὶ ἕτερος Ἅγιος
- 4) Θάνατος τοῦ Ἰωάννου — Οἱ δύο Ἅγιοι Θεόδωροι
- 5) Ἀνάληψις — Ἅγ. Ἰω. Χρυσόστομος καὶ Ἅγ. Βασίλειος
- 6) Ἑγερσις τοῦ Λαζάρου — Ἅγιοι Λουκάς καὶ Ματθαῖος
- 7) Ὑπαπαντὴ — Ἅγιοι Βαρθολομαῖος καὶ Φίλιππος
- 8) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου — Ἅγιοι Ἀθανάσιος καὶ Ἀντώνιος
- 9) Πρώτη ἐμφάνισις τοῦ ΙΣ — Ἅγιοι Παντελεήμων - Ἰωάννης
- 10) Βαῖοφόρος — Ἅγ. Πέτρος καὶ Παῦλος
- 11) Σταύρωσις — Ἅγ. Νικόλαος καὶ Γρηγόριος
- 12) Πεντηκοστή — Ἅγιος Σάββας καὶ ἕτερος ἅγιος
- 13) Μεταμόρφωσις — Ἅγιος Κύριλλος καὶ ἕτερος ἅγιος
- 14) Ἀνάστασις — Ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ
ΕΚ ΤΗΣ 10^{ης} ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
(Η ΠΕΙΡΟΥ)
ΥΠΟ ΦΩΤΙΟΥ Μ. ΠΕΤΣΑ

Ι

Παρέχονται ἐνταῦθα εἰδήσεις ἀξιωματικῶν περὶ τῆς τύχης μνημείων τινῶν καὶ ἀρχαιοτήτων τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ὥς καὶ τινες παρατηρήσεις καὶ εὐρήματα γενόμενα κυρίως κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη τῆς ὑπηρεσίας μου ὥς Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων ἐν Ἰωαννίνοις (1945-1947).

Κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ κλασσικῶν χρόνων ἀρχαιοτάτες τῆς Ἡπείρου μόνον παροδικῶς ἐγνώρισαν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης. Ἰδιαίτερος ἀπὸ τῆς καταρρέουσας τοῦ βορειο-ηπειρωτικοῦ μετώπου κατ' Ἀπρίλιον 1941

καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς οὐδὲ εἰς ἀρχαιολόγος ἐπάτησε τὴν Ἡπειρον. Ἀπὸ τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἑδρας τοῦ ἀρμοδίου Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων ἡ Ἡπειρος ἦτο ἀπρόσιτος τότε διὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατακτητῶν πλήρη ἀπομόνωσιν τῶν Ἰονίων Νήσων.

Σημαντικὸν βῆμα ἐγένετο διὰ τὴν σταθερὰν ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολούθησιν καὶ ἔρευναν τῶν ἠπειρωτικῶν ἀρχαιοτήτων διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Ἡπείρου ἐκ τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Κερκύρας, εἰς ἣν ὑπήγοντο πλὴν τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἅπαντα ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Αἰτωλοακαρνανία. Διὰ τοῦ Ν.Δ. 1521/1942 ὠρίσθη ἰδίᾳ ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια (ἡ 10^η) περιλαμβάνουσα τοὺς Νομοὺς Ἰωαννίνων, Θεσπρωτίας, Πρεβέζης καὶ Ἀρτης μετ' ἑδραν Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων τὰ Ἰωάννινα. Εἰς τὴν οὕτως συσταθεῖσαν Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων ἐποποθετήθη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὡς Ἐφορεῶν

Ἐπιμελητὴς καὶ μετέβην εἰς Ἰωάννινα κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1945.

Κύριον ἔργον μου ὑπῆρξεν ἐκεῖ ἡ κατὰ τμήματα περιοδεία τῆς Ἡπείρου πρὸς ἐνημέρωσίν μου, διαπίστωσιν ζημιῶν ἐκ τοῦ πολέμου

μάτων καὶ λῆψιν συμπληρωματικῶν στοιχείων τῆς παρούσης ἐκθέσεως καὶ ἄλλων ὑπὸ μελέτην ἡπειρωτικῶν θεμάτων. Εἰς τὰς προαναφερθείσας δυσχερείας καὶ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπομάκρυνσίν μου ἐξ Ἡπείρου εἶναι δίκαιον νὰ ἀπο-

Εἰκ. 1. Τὸ μέχρι τοῦ πολέμου χρησιμοποιούμενον ὡς Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τουρκικὸν τέμενος τῆς Πρεβέζης. Ἀποψὶς ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

καὶ τῆς κατοχῆς, λῆψιν μέτρων προστασίας τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ περισυλλογὴν εὐρημάτων. Αἱ τότε κρατοῦσαι συνθῆκαι ἀσφαλείας ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων παρουσίαζον ἐμπόδια ἀνὰ πᾶν βῆμα. Ἐξ ἄλλου αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀπὸ τοῦ 1945-1950 στρατεύσεις μου ἐπέφερον καὶ τὴν καθυστέρησιν τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως. Νῦν μόλις κατέστη αὕτη δυνατὴ κατόπιν νέας κατὰ τὴν παρελθούσαν ἀνοιξὶν 20ήμερον μόνον περιοδείας μου ἀνὰ τὴν Ἡπειρον ὀφειλομένης εἰς τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Σοῦ Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καθηγητοῦ κ. Γ. Π. Οἰκονόμου καὶ πραγματοποιηθείσης διαταγῇ τῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρὸς τακτοποίησιν ὑπηρεσιακῶν ζητη-

δοθῇ κατὰ ἓν μέρος τοῦλάχιστον καὶ ἡ ἔλλειψις πληρότητος τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων εἰδήσεων, αἵτινες καὶ οὕτως ἀτελῶς ἐκτιθέμεναι ἐλπίζω ὅτι πάντως θὰ φανῶσι χρήσιμοι.

1. ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΚΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

Τὸ Μουσεῖον τῆς Πρεβέζης (εἰκ. 1)¹ στεγάζομενον ἐντὸς τουρκικοῦ τεμένους κεκηρυγμένου καθ' ἑαυτὸ Διατηρητέου Ἱστορικοῦ Μνημείου (Φύλλον Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως 4/1926) ἐβomboρδίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1941 ὑπὸ

¹ Αἱ φωτογραφίαι τῶν δημοσιευομένων ἐνταῦθα τῶν πρώτων εἰκόνων ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Σοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Α. Σωτηρίου.

ἰταλικῶν ἀεροπλάνων. Σημειωτέον ὅτι ἦτο τὸ μόνον ἕως Μουσεῖον τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὸ ὅποιον δὲν εἶχε ληφθῇ μέριμνα προστασίας τῶν ἐν αὐτῷ φυλασσόμενων ἀρχαίων. Ἡ βόμβρα ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ τρούλλου, κατέστρεψε μέγα μέρος τοῦ κεντρικοῦ κτηρίου καὶ προεκάλεσε τὴν κατάρρευσιν τῆς νοτίας καὶ ἀνατολικῆς πτέρυγος τῆς τοξοστοιχίας, ἥτις

Εἰκ. 2. Ἀποψις ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέξης πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

ἐστήριζε τὴν περιβάλλουσαν ἀρχικῶς τὸ κτήριον στοὰν κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, νοτίαν, ἀνατολικὴν καὶ βορείαν (εἰκ. 2-3). Ἐκ τῶν ἀντικειμένων τοῦ μουσείου ὅ,τι ἀπέμεινε κατόπιν τῆς ἐκρήξεως ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἔρείπια καὶ ἔνεκα τῆς ἐπακολουθησάσης κατοχῆς μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἀφέθη εἰς τὴν λεηλασίαν. Ἡ εἰκ. 4 παρέχει ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρέθησαν τὰ ἐναπομείναντα ἀρχαῖα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀφύλακτα τελείως ἐντὸς χώρου μεταβληθέντος εἰς κοπρῶνα. Ἐγκρίσει καὶ δαπάναις τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας μετεφέρθησαν κατ' Ἰούνιον τοῦ 1946 τὰ ἐναπολειφθέντα ἀρχαῖα εἰς Νικόπολιν, ἐτοποθετήθησαν δὲ προσωρινῶς παρὰ τὸ Φυλάκιον ἐν ὑπαίθρῳ (εἰκ. 5) μέχρις ὅτου καταστῇ δυνατὴ ἡ ἰδρυσις μουσείου ἐν αὐτῇ τῇ Νικολόλει. Τὰ μεταφερ-

θέντα ἀρχαῖα ἠρριμμήθησαν καὶ κατεγράφησαν ἐν ἰδίῳ καταλόγῳ. Ἀτυχῶς δὲν κατέστη προσιτὸν εἰς ἡμᾶς τὸ φυλασσόμενον ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου (1940) εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς: Εὐρετήριοι τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέξης, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὸς ἔλεγχος, ὅστις θὰ δείξῃ τί ὑπῆρχε καὶ τί

Εἰκ. 3. Ἀποψις ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέξης κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ. Ἡ φωτογραφία ἐλήφθη τῇ 27 Μαΐου 1945.

ἀπέμεινε. Γενικῶς οὐδὲν ἀπέμεινε ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν εἰκόνων, τῆς πλουσίας συλλογῆς ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν λύχνων, τῶν πηλίνων καὶ ὑαλίνων ἀγγείων καὶ τῶν λοιπῶν μικρῶν ἀλλὰ πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ ψηφιδωτῶν¹

Διεσώθησαν μόνον μεγάλα τεμάχια μαρμάρου καὶ λίθου. Μεταξὺ τούτων καὶ τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Φιλαδελφέως καὶ εἰκονιζόμενα ἐν ΑΕ 1922 σ. 66 κἑξ. εἰκ. 1-4, τὸ πλεῖστον τῶν εἰκονιζομένων αὐτόθι ἐν

¹ Ἐκ τῶν διαφυγόντων τὴν ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ καταστροφὴν μικρῶν ἀρχαίων ὀλίγα μετεφέρθησαν ἀμέσως τότε εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς Πρεβέξης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἰταλικὴν κατοχὴν τὸ κτήριον τοῦ Γυμνασίου κατελήφθη ὑπὸ τμήματος τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ κτηρίου οὐδὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων εὑρέθη ἐκεῖ.

εικ. 5-8 καὶ τὰ εἰκονιζόμενα αὐτόθι ἐν εἰκ. 15-26. Ἐκ τούτων ὁ ἐν εἰκ. 24 λίθινος θυρεὸς ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης δὲν μετεφέρθη εἰς Νικόπολιν, ἀλλ' ἀφέθη παρὰ τὴν εἴσοδον

τὸ διασωθὲν εἰς δύο τεμάχια τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. σ. 94 ἀριθ. 5 βλαβὲν κατὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μουσείου καὶ διδάσκει τοῦλάχιστον περὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων,

Εἰκ. 4. Ὑποψὶς τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βομβαρδισθέντος Μουσείου τῆς Πρεβέζης κατὰ τὴν 27^{ην} Μαΐου 1945.

τοῦ ἡρειπωμένου μουσείου. Διεσώθησαν ἐπίσης καὶ μετεφέρθησαν εἰς Νικόπολιν τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. Κ. Α. Ρωμαίου καὶ

Εἰκ. 5. Μέρος τῶν μεταφερθέντων εἰς Νικόπολιν ἀρχαίων τοῦ Μουσείου Πρεβέζης.

εἰκονιζόμενα ἐν ΑΔ 1916 παράρτημα σ. 50 εἰκ. 7 καὶ ΑΔ 1919 παράρτημα σ. 42 εἰκ. 2. Ὡσαύτως τεμάχια τῆς σπουδαίας οἰκοδομικῆς ἐπιγραφῆς τῆς δημοσιευθείσης προχείρως ἐν ΠΑΕ 1913 σ. 93-94. Ἡ εἰκ. 6 α-β δεικνύει

διαφόρου πρὸς τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. τυπογραφικὰ στοιχεῖα.

Διεσώθη ἐπίσης μεταφερθεῖσα εἰς Νικόπολιν ἡ ἐν ΠΑΕ 1922-1924 σ. 111 ἐπιγραφή, ἥς ὁ 2ος στίχος δέον νὰ ἀναγνωσθῇ ΣΕΝΤΙΑΝΟΣ καὶ οὐχὶ ΣΕΝΤΙΛΙΑΝΟΣ ὥς ἐν ΠΑΕ ἔ.ἀ. (εἰκ. 7).

Καὶ ἡ ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ φέροντος ἀνάγλυφον διακόσμησιν λίθου ἐκ τοῦ Φρουρίου τῆς Πρεβέζης, ἡ δημοσιευομένη ἀτελῶς ἐν ΑΕ 1922 σ. 78 (αὐτόθι εἰκ. 25), ἀνεγνώσθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταφορᾶς τοῦ λίθου εἰς Νικόπολιν πλήρως. Πρὸς ἀριστερὰ μὲν τῆς κεφαλῆς τοῦ παριστωμένου ζῦφου φέρει εἰς τρεῖς στίχους τὴν χρονολογίαν:

1808 | Ὁ(κ)τ(ω)β(ρίου) | λ'

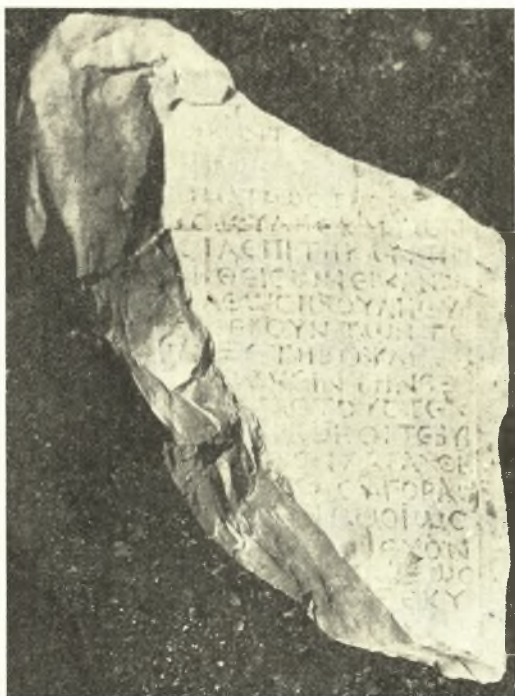
δεξιὰ δὲ τῆς κεφαλῆς εἰς τέσσαρας στίχους:

Ἐπιστάτης τοῦ κάστρου Μπεκήρ | Ζογα-
δοῦ | ρος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης διασωθέντα μετεφέρθησαν ὡσαύτως εἰς Νικόπολιν πολλὰ τμήματα σαρκοφάγων φέροντα ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἢ καὶ ἐπιγραφὰς καὶ τὸ ἐν εἰκ. 8 εἰκονιζόμενον κάλυμμα μαρμαρίνης σαρκοφάγου φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ νεκροῦ ἀνακεκλιμένου ἐπὶ

στρωμνῆς μετὰ προσκεφαλαίου κατὰ συνήθη τύπον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

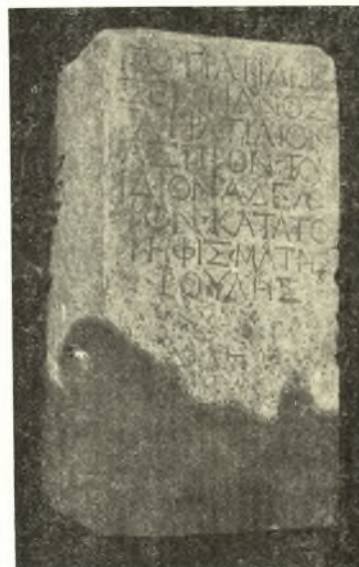
Μεταξὺ τῶν διασωθέντων συγκαταλέγονται

Εἰκ. 6 α-β. Συνανήκοντα τεμάχια οἰκοδομικῆς ἐπιγραφῆς.

εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, διάφορα, κυρίως κιονίσκοι, ἐπίκρανα, κοσμήται καὶ κιονόκρανα, ἐν οἷς καὶ τὰ εἰκονιζόμενα [ἐν *εἰκ. 9*.

Τὸ ἐν *εἰκ. 10* εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν ΑΕ 1922 σ. 77 εἰκ. 22 (ἄνω). Τὸ ἐν *εἰκ. 11* βυζαντινὸν κιονόκρανον κοσμούμενον διὰ περιστερῶν

Εἰκ. 7. Βάθρον ἐνεπίγραφον.

Εἰκ. 8. Μαρμάρινον κάλυμμα σαρκοφάγου.

Εἰκ. 9. Μαρμάρινα κιονόκρανα.

κατὰ τὰς γωνίας προέρχεται ἐκ Παλαιοροφίου, χωρίου παρὰ τὸ Ζάλογγον καὶ εἶναι ἐπίσης

ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου Πρεβέζης.

Τέλος διεσώθησαν ἐπιτύμβιοι τινες πλάκες

Εἰκ. 10. Μαρμάρινον ἐπίκρανον.

Εἰκ. 11. Βυζαντινὸν κιονόκρανον ἐκ Παλαιοροφύρου.

Εἰκ. 12. Ἐπιτύμβια πλάξ ἐνεπίγραφος.

ἐνεπίγραφοι, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐν εἰκ. 12, ἥς τὸ κείμενον ἔχει οὕτω :

Νοβία Σωτη|ρὼ ἐτῶν (vacat) | Ζώσιμος |
ἐτῶν KB' | χαῖρε.

Τὸ ῥωμαϊκὸν nomen gentile Novius ἀπαντᾷ ἑλληνιστὶ καὶ ἀλλαχοῦ. Παρὰ τὰ ὀνόματα Σώτειρα, Σώτηρα, Σωτηριάς, Σωτηρὶς ἀπαντᾷ καὶ Σωτηρὼ π.χ. ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Τεγέας BCH XXXVI (1912) σ. 380 κἑξ. (Κ. Α. Ρωμαῖος). Τὸ ὄνομα Ζώσιμος σύνηθες.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ Μουσεῖον τῆς Πρεβέζης, τὸ ὁποῖον κατηργήθη πλέον κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς εἰς Νικόπολιν τῶν ἐναπομεινάντων ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀρχαίων αὐτοῦ¹.

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΩΝ

Ἐν Νικοπόλει προσετέθη μέγας ἀριθμὸς ἀρχαίων ἀντικειμένων ἐκ περισυλλογῆς. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς ἡ ἐφαρμογὴ τῶν περὶ προστασίας τῶν ἀρχαιοτήτων διατάξεων ἡττώνησε. Χωρικοί, κυρίως κάτοικοι τοῦ πλησίον χωρίου Μύτικα, καλλιεργοῦντες τὸν χώρον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν βυζαντινῶν τειχῶν τῆς Νικοπόλεως, ἀλλὰ καὶ τμήματα στρατοῦ τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν κατακτητῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν ὁχυρωματικῶν ἔργων ἀπεκάλυψαν πλῆθος ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἐσημείωσα περιελθὼν ἐπανειλημμένως κατὰ τὰ ἔτη 1945-1946 τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου Μύτικα καὶ τοὺς πέριξ τῆς Νικοπόλεως ἀγρούς. Περὶ τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἀρχαίων καὶ δὴ περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τόπου τῆς εὐρέσεώς των οἱ κάτοχοι τούτων δι' εὐνοήτους λόγους συνήθως δὲν παρεῖχον σαφεῖς πληροφορίες. Πρόχειρος ἀπάντησις ἦτο ὅτι προέρχονται ἐκ τῶν Ἰταλικῶν καὶ γερμανικῶν ὁχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα διέλυσαν κατόπιν τῆς φυγῆς τῶν κατακτητῶν. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἠρκέσθην νὰ σημειώσω τὸ ὄνομα τοῦ χωρικοῦ, ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἕκαστον ἀρχαῖον, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θὰ ἐπιτευχθῇ ἐν καιρῷ ἡ ἐξακριβώσις πλείονων πληροφοριῶν.

Καταχωρίζω κατωτέρω πρῶτον τὰ μεταφερ-

¹ Σπουδαίως συνετέλεσεν, ὥστε νὰ μεταφερθοῦν ἀξημίως τὰ ἀρχαῖα ἐκ Πρεβέζης εἰς Νικόπολιν ὁ ὑπηρετῶν τότε ἐν Πρεβέζῃ νέος Ἀγγλος ἀρχαιολόγος κ. Don Nicol. Εἰς τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ παρηκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν ἐργασίαν, ὀφείλεται καὶ ἡ παροχὴ μηχανικῶν μέσων, δι' ὧν κατέστη δυνατόν νὰ μεταφερθοῦν ὀγκώδη μάρμαρα, ἄλλως δυσμετακόμιστα.

θέντα εἰς τὸ Φυλάκιον σπουδαιότερα ἢ μᾶλλον εὐμετακόμιστα ἀρχαῖα καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅσα ἐσημείωσα μὲν, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθην νὰ μεταφέρω εἰς τὸ Φυλάκιον.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΥΤΙΚΑ
ΜΕΤΑΦΕΡΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐκ τῆς οἰκίας Γεωργίου Ντίτσιου :

1. Τεμάχιον μαρμαρίνου κιονοκράνου ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ μέρους τοῦ σφυοῦς

Εἰκ. 13. Τεμάχιον ρωμαϊκοῦ κιονοκράνου.

ἄρραβδῶτου κίονος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου διακρίνεται δι' ἀναγλύφου δακτυλίου. Τὸ κιονόκρανον κοσμεῖται διὰ φύλλων ἀκάνθης καὶ φῶν (εἰκ. 13).

2. Τμήμα βάσεως κίονος φερούσης ἐν μέσῳ δύο τροχίλων σκοτιᾶν ὕψος 0,20 μ., μέγ. σφζ. μήκος 0,43 μ.

3. Τμήμα ὁμοίας βάσεως ὕψος 0,15 μ., μέγ. σφζ. μήκος 0,36 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Ἀθανασίου Ντόμαρη :

4. Ἰωνικὸν κιονόκρανον φέρον ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς του τὰ γράμματα Α Γ. Ἀνευρέθη κατὰ πληροφορίαν τοῦ κατόχου ἐντὸς ἰδιοκτητοῦ ἀγροῦ του κάτωθεν τῶν ἐρειπίων τοῦ θεάτρου τῆς Νικοπόλεως τοῦ κοινῶς λεγομένου «Σκοτεινή». Ἀβὰξ τετράγωνος πλευρᾶς μήκους 0,42 μ. Μέγιστον ὕψος 0,20 μ.

5. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀναγλύφου σφζων τὸ ἄνω τμήμα λεοντοκεφαλῆς ἥτοι μέρος τοῦ μετώπου καὶ τοὺς παρ' αὐτὸ βοστρύχους· μέγιστοι σφζόμενοι διαστάσεις 0,24×0,30 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Νικολάου Κουρεμένου :

6. Δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ τμήματος σφυοῦς κίονος· ὀλικὸν ὕψος 0,33 μ., μήκος πλευρᾶς τοῦ ἄβακος 0,42 μ.

7. Τμήμα ἀρχιτεκτονικοῦ κυκλικοῦ μέλους με περιχεῖλωμα. Ἐσωτερικῶς ἐκοιλάνθη μεταγενεστέρως· μέγιστον ὕψος 0,41 μ.

8. Βάθρον ὀρθογώνιον διακεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου ρόδακος κατὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν. Ἄνω τόρμος. Ὑψος 0,62 μ., διαστάσεις τῶν πλευρῶν τῆς ἄνω ἐπιφανείας 0,17×0,11 μ.

Εἰκ. 14. Ἐπιτύμβια πλάξ ἐνεπίγραφος.

9. Τεμάχιον με πεπλατυσμένην κυκλικὴν βάσιν καὶ κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ἀνθέμιον· κάτω διάμετρος 0,25 μ., μέγ. σφζ. ὕψος 0,17 μ.

10. Τμήμα κιονίσκου ἐκ φαιοῦ μαρμάρου φέρον συνεστραμμένας ραβδώσεις· μέγ. ὕψος 0,39 μ., διάμετρος 0,22 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Σαρακηνοῦ :

11. Πλάξ ἐπιτύμβιος ἐκ φαιοῦ μαρμάρου φέρουσα ἐπιγραφὴν ρωμαϊκῶν χρόνων (εἰκ. 14)· σφζ. ὕψος 0,50 μ., πλάτος 0,23 μ., πάχος περὶ τὰ 0,04 μ.

ΕΥΝΦΕΡΟΥ

CA ETΩΝ

Σ

ΧΑΙΡΕ

Συνφέρου | σα ἐτῶν | Ε' |

Χαῖρε.

Τὰ ὀνόματα Συνφέρων, Συνφέρουσα κ.τ.δ. ἀπαντῶσι πολλάκις κυρίως ἐν ἐπιγραφαῖς· ἰδὲ προχείρως παρὰ PAPE-BENSELER ἐν λ.

12. Τεμάχιον ἐκ μαρμαρίνης σαρκοφάγου

σῶζον μέρος τῆς διακοσμήσεως δι' ῥοειδῶν φύλλων καὶ ἀστραγάλου· μέγ. μήκος 0,40 μ., μέγ. ὕψος 0,22 μ., πάχος περὶ τὰ 0,10 μ.

13. Μαρμάρινον τεμάχιον ἀναγλύφως διακεκοσμημένον· μέγισται διαστάσεις 0,19×0,13×0,08 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Βιργινίας Κουρεμένου:

14. Κολουροπυραμιδοειδὲς ἐπίθημα κιονίσκου· διαστάσεις 0,61×0,23×0,14 μ.

15. Ὅμοιον διαστάσεων 0,50×0,30×0,15 μ.

16. Βάσις περιωρρανηρίου σφύζουσα καὶ μέρος τῶν 27 ραβδώσεων τοῦ ποδός· κάτω διάμετρος 0,60 μ., μέγ. σφζ. ὕψος 0,27 μ.

17. Μικρὸν ἰωνικὸν κιονόκρανον πεσσίσκου· διαστάσεις 0,20×0,16×0,08 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Π. Τζαμουράνου:

18. Ἐπίθημα κιονίσκου ὅμοιον τοῖς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 14 καὶ 15· διαστάσεις 0,55×0,24×0,13 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Δ. Λελόβα:

19. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ ἐπίθημα φέρον κατὰ τὰς δύο πλευρὰς διακόσμησιν δι' ἀναγλύφων φύλλων· μήκος πλευρῶν τῆς ἄνω ὀρθογωνίου ἐπιφανείας 0,55×0,20 μ., διάμετροι τῆς κάτω ἑλλειψοειδοῦς ἐπιφανείας 0,35×0,20 μ. Προέρχεται κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ κατόχου ἔκ τοῦ ἀγροῦ του παρὰ τὴν θέσιν «Ἀραπόπορτα».

20. Βάσις παραλληλεπίπεδος στηριζομένη κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας εἰς πόδας λέοντος· διαστάσεις 0,50×0,38×0,23 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Γεωργίου Ντόμαρη:

21. Μαρμάρινον κιονόκρανον εἰς δύο τεμάχια ὅμοιον πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενα ἐν εἰκ. 7· ὕψος 0,30 μ., κάτω διάμετρος 0,22 μ.

Ὑπὸ τοῦ ἱερέως Βασιλείου Ντούσια παρεδόθη:

22. Μαρμάρινον τεμάχιον διακεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου φύλλου ἀκάνθης καλῆς τέχνης· διαστάσεις τοῦ τεμαχίου δὲν ἐσημειώθησαν.

ΑΡΧΑΙΑ ΣΗΜΕΙΩΘΕΝΤΑ ΕΝ ΜΥΤΙΚΑΙ ΜΗ ΜΕΤΑΦΕΡΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Παρὰ τὸ «πηγάδι τοῦ Ντίτσιου» σπόνδυλος ὀκταπλεύρου κίονος πάχους ἄνω 0,41 μ. καὶ κιονόκρανον ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν καὶ ἐσωτερικῶς κοιλανθὲν πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Σπ. Ντόμαρη δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ μέρους συμφυοῦς κίονος κοιλαν-

θὲν ὡσαύτως πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν. Ραβδώσεις δὲν διακρίνονται· ἄβακος μήκος τῆς πλευρᾶς 0,50 μ., ὀλικὸν ὕψος 0,20 μ.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Ντίτσιου βάσις κίονος διηρημένη εἰς ἄβακα, τροχίλον καὶ σκοτίαν· μέγ. μήκος 0,44 μ., ὕψος 0,19 μ.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Εὐστρατίου Πανούσου ἐντετοιχισμένον ἰωνικὸν κιονόκρανον.

Παρὰ τὰς οἰκίας Γρηγορίου καὶ Σπυρίδωνος Σάλιαρη ἡμισυ κίονος ἔκ φαιοῦ μαρμάρου κοίλανθὲν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς σκάφη καὶ σπόνδυλος ὀκταπλεύρου κίονος.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Παπᾶ βάσις μετὰ μέρους τοῦ κίονος φέροντος 20 ραβδώσεις καὶ ἰωνικὸν κιονόκρανον πανταχόθεν ἀποκεκρουμένον.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Ἀνδρέου Παπᾶ τμήμα βάσεως κίονος, τμήμα ἰωνικοῦ κιονοκράνου καὶ τεμάχιον φέρον διακόσμησιν δι' ἀναγλύφων φύλλων.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Παναγιώτου Πάσχου δωρικὸν κιονόκρανον κοιλανθὲν ἐσωτερικῶς πρὸς χρῆσιν.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΝΙΚΟΠΟΛΙΝ ΑΓΡΩΝ

Ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς περὶ τὴν Νικόπολιν εὗρέθησαν τὰ κατωτέρω ἀρχαῖα, ἔκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Φυλάκιον.

Ἐν θέσει «Βολιό»:

1. Ἰωνικὸν κιονόκρανον· κάτω διάμετρος 0,31 μ., ἄνω διαστάσεις ἄβακος 0,34×0,37 μ.

2. Τὸ ἄνω τμήμα κίονος τῆς αὐτῆς διαμέτρου ἄνω πρὸς τὸ προηγούμενον κιονόκρανον 0,31 μ.. Σφζόμενον ὕψος 0,82 μ.

3. Τεμάχιον ὀρθογώνιον ἔκ φαιοῦ μαρμάρου ἀπολῆγον κατὰ τὸ ἐν ἄκρον εἰς κύλινδρον. Ἄνω φέρει ἐπιμήκη ἐντομήν καὶ τόρμον· διαστάσεις 0,64×0,25×0,21 μ.

Παρὰ τὸ φρέαρ Δημ. Νάτσιου:

4. Μαρμάρινος λέων ἐφθαρμένος καὶ ἑλλιπὴς κατὰ τὸ κάτω ἡμισυ· μέγ. σφζ. μήκος 0,70 μ., πάχος περὶ τὰ 0,22 μ.

5. Στήλη φέρουσα ἀνάγλυφον διακόσμησιν διάφορον ἐν ἐκάστη πλευρᾷ· ὕψος 1,55 μ., διαστάσεις ἄνω ἐπιφανείας 0,68×0,21 μ., κάτω ἐπιφανείας 0,64×0,21 μ.

6. Ἐκ καταστραφέντος ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ κυκλικοῦ μνημείου εὗρέθησαν λίθοι τινὲς τεθραυ-

σμένοι ἐπιμελοῦς ἐργασίας καὶ φέροντες διακοσμητικούς τεκτονικούς ἀγκῶνας. Εἰς σφῶν τὸ ἀρχικὸν ὕψος ἀφέθη ἐκεῖ. Ἄλλα τινὰ τεμάχια μετεφέρθησαν εἰς τὸ φυλάκιον. Μικρὰ σκαφή θὰ ἀπέδιδεν ἴσως σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου προέρχεται πιθανῶς τὸ κατωτέρω:

7. Ἀρχιτεκτονικὸν μέλος ἀδιακόσμητον πάχους μειουμένου ἀπὸ 0,19—0,16 μ. Λοιπαὶ διαστάσεις 0,60×0,18 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Δημ. Παπᾶ:

8. Κορινθιακὸν κιονόκρανον κεκοσμημένον διὰ διπλῆς σειρᾶς φύλλων ἀκάνθης· κάτω διάμετρος 0,32 μ., ὕψος 0,34 μ.

Ἐν θέσει «Κολόννες»:

9. Ἰωνικὸν κιονόκρανον· κάτω διάμετρος 0,40 μ., μέγ. μῆκος 0,60 μ., μέγ. ὕψος 0,20 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Γερ. Γκούμα ἐν θέσει «Ματσουγιάννενα».

10. Δύο τεμάχια συνανήκοντα ἐκ φατνώματος, τοῦ ὁποῦ καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος προσφάτως εἶχε θραυσθῇ· πάχος 0,23 μ., μέγ. σφζ. πλάτος (τὸ ἥμισυ τοῦ ἀρχικοῦ πιθανῶς) 0,47 μ., μέγ. σφζ. μῆκος 1,20 μ. Πιθανὸν ἀρχικὸν μῆκος 1,82 μ.

11. Εἰκονιστικὴ προτομὴ ρωμαίου μεσήλικος ἐφθαρμένη κατὰ τὸ πρόσωπον (εἰκ. 15)· ὕψος 0,38 μ., πλάτος κατὰ τοὺς ὠμούς 0,29 μ.

Ἐν τῷ ἀγρῷ Ἰωάννου Σιούγκα εὗρεθῇ μεταφερθὲν εἰς τὸ φυλάκιον:

12. Μικρὸν τμήμα πλίνθου φέρον σφράγισμα μὲ τρία γράμματα ἐντὸς ἐμπιέστου ὀρθογωνίου διαστάσεων 0,11×0,08 μ. (εἰκ. 16). Πλίνθου πάχος 0,08 μ.

Ἐν θέσει «Νικολάρα» εὗρεθὲν παρεδόθη ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μπατσούλη:

13. Τμήμα ἐνεπιγράφου ἐπιτυμβίου πλακὸς σφῶν τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς: ΧΑΙΡΕ.

Ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Παπᾶ παρεδόθησαν τὰ κατωτέρω ἀρχαῖα μὴ δηλωθέντος τοῦ τόπου προελεύσεως ἐνὸς ἐκάστου τούτων:

14. Ἐπιτύμβιος πλᾶξ λιθίνη φέρουσα ἐπιγραφὴν ὑστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων· διαστάσεις τῆς πλακὸς 0,31×0,24×0,04 μ.:

ΠΕΡΙΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΓΕΝΗΣ
ΝΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ἦτοι: ΔΙΚΑΙΟΥ

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα γνωστά· ἰδὲ προχείρως παρὰ ΡΑΡΕ-BENSELER ἐν λ.

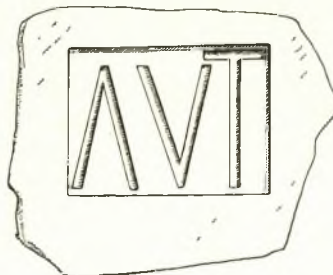
15. Μικρὰ μαρμαρινὴ κεφαλὴ ἀγαλματίου ἡμιτελῆς· ὕψος 0,15 μ.

16. Πλᾶξ μαρμαρινὴ φέρουσα ἀνάγλυφον διακόσμησιν διὰ φύλλων ἀκάνθης κ.λ.π. Πάχος 0,05 μ., λοιπαὶ διαστάσεις 0,34×0,17 μ.

Εἰκ. 15. Ρωμαϊκὴ προτομή.

17. Τμήμα κιονίσκου ἐκ μαρμαρίνου ἀγάλματος. Ἐπὶ τοῦ κιονίσκου βαίνει ἀνάγλυφος

Εἰκ. 16. Σφράγισμα ἐπὶ πλίνθου (1:4).

κληματὶς φέρουσα φύλλα καὶ σταφυλᾶς· σφζ. ὕψος 0,22 μ., πάχος περὶ τὰ 0,09 μ.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Περὶ τῆς τύχης τῶν μνημείων καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Νικοπόλεως κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ἐγένετο βραχὺς λόγος ἐν τῷ δημοσιεύματι τοῦ Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ὑπὸ τὸν τίτλον: Ζημίαι τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν κατοχῆς σ. 26,55,66 καὶ 90¹. Ἀπὸ

¹ Ποβ. Works of Art in Greece (Losses and Survivals in the War) London 1946 σ. 49-50.

τῆς ἀπελευθερώσεως ἐξ ἄλλου ἐγένοντο μικραὶ μόνον ἐργασίαι στοιχειώδους προστασίας καὶ συντηρήσεως (ἀνακατασκευὴ ὑποστέγων τῶν ψηφιδωτῶν κ.λ.π.). Ἐργασίαι ἄξιαι λόγου ἐπιδρῶσαι ἀμέσως ἐπὶ τῶν μνημείων δὲν ἐγένοντο. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀναλήψεως γενναίων ἔργων ἀνασκαφῆς καὶ συντη-

Εἰκ. 17. Καμάρα τοῦ ὕδραγωγείου τῆς Νικοπόλεως ὑπὲρ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

ρήσεως τοῦ ἀπεράντου ἐρειπιῶνος. Εἶναι γνωστὴ ἡ σπουδαιότης τῆς Νικοπόλεως. Ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων ὀλίγον ἀρχαιολογικῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἴσως ὁ πλουσιώτερος.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ παρέχονται ἐνταῦθα δύο εἰκό-νες τοῦ μεγαλειώδους ὕδραγωγείου τῆς Νικοπόλεως (εἰκ. 17 καὶ 18). Δεικνύουν τμήματα παρὰ πλευρὰ τῆς γεφύρας, δι' ἧς διωχετεύετο τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς παρὰ τὴν θέσιν Ἁγίου Γεωργίου ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Λούρου εἰς τὴν δεξιὰν (δυτικὴν) τοῦ ποταμοῦ πλευρὰν, ὅθεν δι' ὕδραγωγείου μήκους δεκάδων χιλι-μέτρων ἦγετο εἰς τὴν Νικόπολιν.

2. ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ

Ἡ Στρογγυλὴ εἶναι χωρίον τοῦ Νομοῦ Ἁρτης κείμενον κατὰ τὰ ὄρια τοῦ Νομοῦ τούτου καὶ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης παρὰ τὸν ποταμὸν Λοῦρον πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Εἶναι προσιτὸν ἐξ Ἁρτης δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἢ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης-Ἰωαννίνων θέσεως Πέτρα, ὅταν ἀποσύρωνται τὰ ὕδατα τοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα κατακλύζοντος τὴν περιφέρειαν ἐκείνην «βάλτου».

Ἐξ ἀφορμῆς ἀναφορᾶς τοῦ δημοδιδασκάλου Γ. Γαζέτα περὶ ἀποκαλύψεως ψηφιδωτοῦ διαπέ-

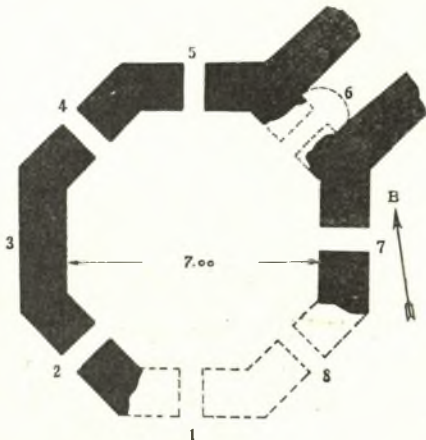

Εἰκ. 18. Ἅλλο τμήμα τῆς γεφύρας τοῦ ὕδραγωγείου, δι' ἧς διωχετεύετο τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς χαράδρας τοῦ Λούρου.

δου ἐπεσκέφθην τὴν Στρογγυλὴν τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1946, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ ἀκατάλλη-λον πρὸς ἔρευναν ἐκεῖ. Μόνον ἐξ ἀποστάσεως ἀντίκρισα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων τοῦ βάλτου λείψανα κτηρίων κλασσικῆς τοιχοδομίας. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ τόπου κατὰ τὸ θέρος, ὅτε ἀποσύρονται τὰ ὕδατα, ἀσφαλῶς θὰ δώσῃ εὐρήματα κρυπτόμενα ὑπὸ τὴν ἐκ τοῦ βάλτου ἐπίχωσιν. Θὰ διαφωτίσῃ δὲ καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς ἡπειρωτικῆς ταύτης παραλίας, ἥτις ἀπέκτησε σπουδαιότητα ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων διὰ τῆς ἀποικισεῶς τῆς ὑπὸ Κορινθίων¹.

¹ Ἰδὲ κυρίως Ε. OBERHUMMER Akarnanien, Ambrakia, Amphilochien, Leukas im Altertum Μόναχον 1887. Ὁ συγγραφεὺς τοποθετεῖ ἐν τῇ θέσει τοῦ νοτίως τῆς Στρογγυλῆς ἐπινείου Σαλαῶρα τὴν ἀρχαίαν ἡπειρωτικὴν πόλιν Χαράδραν (ἐ.ἀ. σ. 26). Τοῦ-

Προσιτὰ ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου λείψανα πλινθοκτίστου ρωμαϊκοῦ κτηρίου, λουτροῦ πιθανῶς. Τοῦτο κεχωσμένον μέχρι τῶν ὑπερθύρων σφάζεται κατὰ τὴν μίαν τῶν πλευρῶν, τὴν ὑπ' ἀρ. 5 ἐν τῷ προχείρῳ σχεδίῳ τῆς *εἰκ. 19*, εἰς ὕψος 2.4 μ. ὑπὲρ τὸ ὑπερθυρον διακρινόμενον ἐν τῇ *εἰκ. 20* κάτωθεν τυφλοῦ ἀνακουφιστικοῦ τόξου. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δια-

Εἰκ. 19. Ρωμαϊκὸν λουτρὸν παρὰ τὴν Στρογγυλὴν Ἀρτῆς (1=200).

κρίνεται σαφῶς ὀκτάπλευρος κεντρικὸς χώρος πλατύς 7-8 μ., ὅστις ἦτο πιθανῶς θολοσκεπαστος καὶ ἐπεκρινόμην διὰ θυρῶν πρὸς ὅλας ἴσως τὰς πλευράς μετ' ἄλλων δωματίων. Τοῦλάχιστον κατὰ τὰς πλευράς 2, 4, 5 καὶ 7 φαίνονται κεχωσμένοι ὄρθιαι μονόλιθοι παραστάδες θυρῶν καὶ τὰ ὀγκώδη λίθινα ὑπερθύρα.

Εἰς μίαν τῶν πλευρῶν (ὑπ' ἀρ. 6 τοῦ σχεδίου τῆς *εἰκ. 19*) συνάπτονται τοῖχοι πρὸς ἔξω τοῦ κεντρικοῦ χώρου, ἐφ' ὧν ἔβαινε καμάρα. Ἰχνη καμάρας διατηροῦνται καὶ κατὰ τὴν παραπλευρῶς ὑπ' ἀρ. 5 πλευράν.

Παρὰ τὸ κτήριο τοῦτο ὑπάρχει φρέαρ, εἰς ἴσην δὲ ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ φρέατος ἀπεκαλύφθη τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνέφερεν ὁ κ. Γαζέτας. Περαιτέρω ὑπάρχουν

το ἔγινε γενικῶς δεκτόν· πρβ. RE ἐν λ. Charadra. ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου σ. 12. Ἀλλὰ τὸ παραδιδόμενον, ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἔκειτο βορειότερον τῆς σημερινῆς παραλίας. Ἡ περιοχὴ ὑπέστη μεταβολὰς ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Λούρου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἄλλου καὶ σήμερον εἶναι πλωτὸς μέχρι σημείου κειμένου βορειότερον τῆς Στρογγυλῆς.

λίθινα μεγάλα τριβεῖα καὶ ἐλαιοπιεστήρια ἢ ληνοί, λείψανα δὲ πλινθοκτίστων κτηρίων διακρίνονται τῇδε κάκεισε. Ὅστρακα ἢ ἄλλας ἐνδείξεις κλασσικῶν χρόνων δὲν διέκριναν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τούτων¹.

3. ΑΜΒΡΑΚΙΑ

Σημαντικὴ διαπίστωσις ἐγένετο κατὰ τὰς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐργασίας πρὸς

Εἰκ. 20. Ἐρείπια Ρωμαϊκοῦ κτηρίου, λουτροῦ πιθανῶς, παρὰ τὸ χωρίον Στρογγυλὴ Ἀρτῆς.

κατασκευὴν νέας σιδηρᾶς γεφύρας παρὰ τὴν ἱστορικὴν γέφυραν τῆς Ἀρτῆς. Ἀπεδείχθη ἀληθὴς ἢ ὑπόθεσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀναστ. Ὁρλάνδου, ὅτι τὸ κατάλληλον τοῦτο σημεῖον τοῦ Ἀράχθου θὰ εἶχε χρησιμοποιηθῇ πρὸς ζεῦξιν τοῦ ποταμοῦ πολὺν χρόνον πρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, εἰς ἣν ἀνάγεται ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν ἡ ἱστορικὴ γέφυρα². Πρὸς στήριξιν τῆς νέας σιδηρᾶς γεφύρας ἐγένετο ἐκσκαφὴ εἰς βάθος πολλῶν μέτρων περὶ τὰ «ποδαρικὰ» τῆς παλαιᾶς. Οὕτως ἀπεκαλύφθη, ὅτι τὰ κατώτατα θεμέλια εἶναι καθαρῶς ἐλληνικῆς τοιχοδομίας διὰ μεγίστων ἐπιμελῶς εἰργασμένων δόμων. Θὰ ἦτο χρησιμώτατον, ἐὰν καθίστατο δυνατόν νὰ σχεδιασθῶσι καὶ φωτογραφηθῶσι τὰ κλασσικὰ ταῦτα θεμέλια, ἀλλ' αἱ τότε συνθῆκαι δὲν τὸ ἐπέτρεψαν. Αἱ φωτογραφίαι τῶν *εἰκ. 21 καὶ 22* ἐλήφθησαν βραδύτερον, ὅτε τὰ κατώτατα θεμέλια τῶν ποδαρικῶν εἶχον καὶ πάλιν χωσθῇ.

¹ Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Στρογγυλῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτῆς ΣΕΡΑΦΕΙΜ Δοκίμιον κ.λ.π. περὶ Ἀρτῆς καὶ Πρεβέζης (Ἀθῆναι 1884) σ. 45.

² Ἰδὲ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΩΝ ΒΥΖ. ΜΝΗΜ. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ τ. 2ος (1936) σ. 196.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Ἄρτης καὶ ἀνατολικῶς τῆς Παρηγορητίσης ἀπεκαλύφθησαν τὰ βαθμιδωτὰ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου λαξεύματα τῆς

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δημοσίευμα ὑπὸ τὸν τίτλον: Ζημίαι τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν κατοχῆς σ. 66, 83,

Εἰκ. 21. Ἡ γέφυρα τῆς Ἄρτης ἀπὸ ΒΑ καὶ παρ' αὐτὴν ἡ νέα σιδηρᾶ γέφυρα.

εἰκ. 23, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς δὲν εἶναι σαφής.

Τέλος εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς Παρηγορητίσης εὐρήματα τινα,

107 καὶ 125¹. Εἰς ταύτας προσετέθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ νέαι καταστροφαί.

Ἐκ τῶν κεκηρυγμένων Διατηρητέων Ἱστορικῶν Μνημείων παντελεῖ σχεδὸν καταστροφὴν

Εἰκ. 22. Ἡ μεγάλη καμάρα τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης ἀπὸ ΝΑ.

κυρίως ἐπιγραφαί, αἵτινες μετὰ τῶν παλαιῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδημοσιεύτων ὑπερβαίνουν ἤδη τὸν ἀριθμὸν τῶν 40 καὶ θὰ δημοσιευθοῦν, ἐλπίζω, εἰς τὸν προσεχῆ τόμον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

4. ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Αἱ προξενηθεῖσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ζημίαι εἰς τὰ μνημεῖα καὶ τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρονται διὰ βραχέων εἰς τὸ ἐκδοθὲν

ὑπέστη ὁ τάφος τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ². Ἀγνωστοὶ ἀφῆρεσαν κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1946 τὸ μνημεῖον σιδηροῦν κιγκλίδωμα τοῦ τάφου³. Αἱ

¹ Πρβ. Works of Art in Greece κ.λ.π. σ. 54.

² Ἐκηρύχθη Διατηρητέον Ἱστορικὸν Μνημεῖον διὰ Διατάγματος τῆς 24.10.1932 (Φ.Ε.Κ. ὑπ' ἀριθ. 383).

³ Εἰκόνες παρὰ α) GABRIEL REMÉRAND Ali de Tébelen, Pacha de Jannina, Paris 1928, παρένθετος ἐν σ. 274 πίν. XI εἰκ. 2. β) FRÉD. BOISSONAS - D. BAUD-BOVY L'Épire berceau des Grecs εἰκ. 70. γ) ANTOINE BON - F. CHAROUTIER A Journey in Greece εἰκ. 115 καὶ ἀλλαχοῦ.

ἐνέργειαι τῆς Ἐφορείας πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δραστῶν τῆς θρασείας κλοπῆς καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ μνημείου εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν οὐδὲν ἀπέδωσαν.

Ἐξ ἄλλου ἢ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ

Εἰκ. 23. Λάξευμα τοῦ βράχου ἐν Ἀρτη.

Εἰκ. 24. Ἡ καταρρευσάσα τοξοστοιχία τοῦ Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων.

Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων τοξοστοιχία (εἰκ. 24) κατέρρευσε κατὰ Δεκέμβριον 1945 ἔνεκα φθορᾶς — ἐκ καιρικῶν ἐπιδράσεων — τῆς κορυφῆς τῶν τόξων¹. Διεσώθη μόνον τὸ πρὸς βορρᾶν τόξον στερεωθὲν βραδυτέρον δαπάναις τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεων καὶ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν. Οὕτως ἐστερεώθησαν καὶ τὰ ἑξωτερικὰ τόξα τῆς ἐστίας τοῦ αὐτοῦ τεμένους².

¹ Ἰδὲ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ τοῦ ἔτους 1926 σ. 299 κέξ. Ἡ αὐτόθι εἰκὼν ὑπ' ἀριθ. 24 ἐν τῷ παρενθέντῳ πίνακι Ζ' δεικνύει τὴν κατάστασιν τοῦ μνημείου, ὅτε διετηρεῖτο ἐστεγασμένον τὸ προστώον.

² Πρβ. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. σχέδιον ἐν σ. 299 εἰκ. 26 (Ἀνδρέας Εὐγγόπουλος).

Ἐπίσης ἐπεσκευάσθη ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ Μενδρεσέ, ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ παραχώρησιν τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ὡς Γραφεῖον τῆς νεο-συστάτου Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Ἡπείρου (εἰκ. 25)¹.

Εἰκ. 25. Ἡ ἐπισκευασθεῖσα νοτία πλευρὰ τοῦ Μενδρεσέ τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰκ. 26. Ὁ κεντρικὸς θόλος τοῦ παρὰ τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν-Πασᾶ τουρκικοῦ λουτροῦ.

Ἀλλὰ τὰ κοσμοῦντα τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων σπουδαῖα τουρκικὰ μνημεῖα ἔχουν ἀνάγκην μεγάλων ἐργασιῶν συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως, ἃν πρόκειται νὰ διασωθοῦν ἐκ τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν τουριστικῶς. Ἡ τουρκικὴ Βιβλιοθήκη εἶναι ἤδη ἐτοιμόρροπος². Τῆς καταστάσεως τοῦ λουτροῦ ἀμυδρὰν ἰδέαν παρέχει ἡ (εἰκ. 26)³.

¹ Πρβ. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. παρένθετος ἐν σ. 298 πίν. Ζ' εἰκ. 25.

² Ἰδὲ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ἔ.ἀ. σ. 301 εἰκ. 28 καὶ 29.

³ ἔ.ἀ. σ. 302-3 εἰκ. 30.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΒΟΤΟΝΟΣΙΟΥ

Τὸ Βοτονόσι εἶναι χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μετσόβου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Καλαμπάκας. Παρὰ τοῦτο κεῖται ἀκρόπολις τετειχισμένη κλασσικῶν χρόνων, τὸ νῦν λεγόμενον Λαχανόκαστρον.

Ἐξ ἐρευνῶν κατὰ τὸ 1940 τοῦ τότε ἐκτάκτου Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Γυμνασιάρχου κ. Χρήστου Σούλη προῆλθεν ἐκεῖθεν ἀριθμὸς τις ἐπιτυμβίων ἐνεπιγράφων στηλῶν, ἔξ ὧν σφύζονται σήμερον ἐν τῷ Δημοτικῷ Μουσείῳ Ἰωαννίνων ἑννέα εἰς τεμάχια κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀσήμερον θραῦσμα δεκάτης στήλης.

Αὐταὶ εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Σούλη ἐντετοιχισμέναι εἰς τοιχάρια τῶν ἀγρῶν ἀναλημματικά, τὰ λεγόμενα «ρεβένια», παρὰ τὴν θέσιν Τρία Χάνια. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἡμιονικῆς ὁδοῦ ἔξ Ἰωαννίνων πρὸς Μέτσοβον - Καλαμπάκην, παναρχαίας βεβαίως διαβάσεως τῆς Πίνδου¹, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ προαναφερθέντος Λαχανοκάστρου καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθη ἐνδὸς τῶν κλάδων τοῦ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης πηγάζοντος Ἀράχθου ποταμοῦ. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ κ. Σούλη οὐδεμία ἐκ τῶν στηλῶν προῆλθεν ἐκ τῆς συστηματικῆς ἀνασκαφῆς τάφου. Αἱ γενόμεναι ἔξ ἄλλου ἐν τῇ περιοχῇ μικραὶ σκαφαὶ οὐδὲν ἀπέδωσαν, προφανῶς διότι οἱ τάφοι εἶχον ἤδη διαλυθῇ ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ὅθεν ἑλλείψει ἄλλων ἀνασκαφικῶν δεδομένων ἡ μελέτη θὰ βασισθῇ μόνον εἰς τὰ παρεχόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν στηλῶν πενιχρὰ ἐπιγραφικὰ καὶ διακοσμητικὰ στοιχεῖα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πρωτόγονος μορφή τῶν στηλῶν. Ἀπασαὶ εἶναι ἔξ ἐγγωρίου φαιοῦ σχιστολίθου προσφερομένου εὐκόλως πρὸς κοπὴν πλακῶν καὶ πρὸς χάραξιν ἐπὶ τῆς εὐθύρπτου ἐπιφανείας. Τὸ πάχος τῶν πλακῶν εἶναι τὸ τῆς φυσικῆς καταστάσεως αὐτῶν ὥς ἐξορύσσονται ἐκ τοῦ ἐδάφους. Αἱ λοιπαὶ διαστάσεις κανονίζονται, ὥστε συμφώνως πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα

¹ Ἰδὲ BSA. XXXII (1933) σ. 133 κέξ. καὶ τελευταίως ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου σ. 11, 18 καὶ σημ. ὑπ' ἀριθ. 49 (ἐν τέλει τοῦ κειμένου), ἐνθα καὶ ἡ προηγουμένη βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μετσόβου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Παρωραία.

τὸ ὕψος νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ πλάτους. Ἐν μέρος τοῦ ὕψους ἄλλωστε ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν γῆν. Φαίνεται ὅτι αἱ στήλαι δὲν ἐγομφοῦντο ἐπὶ λιθίνης βάσεως. Ἡ ἐπεξεργασία τῶν εἶναι χονδρική καὶ ἡ διακόσμησις ἀπλουστάτη.

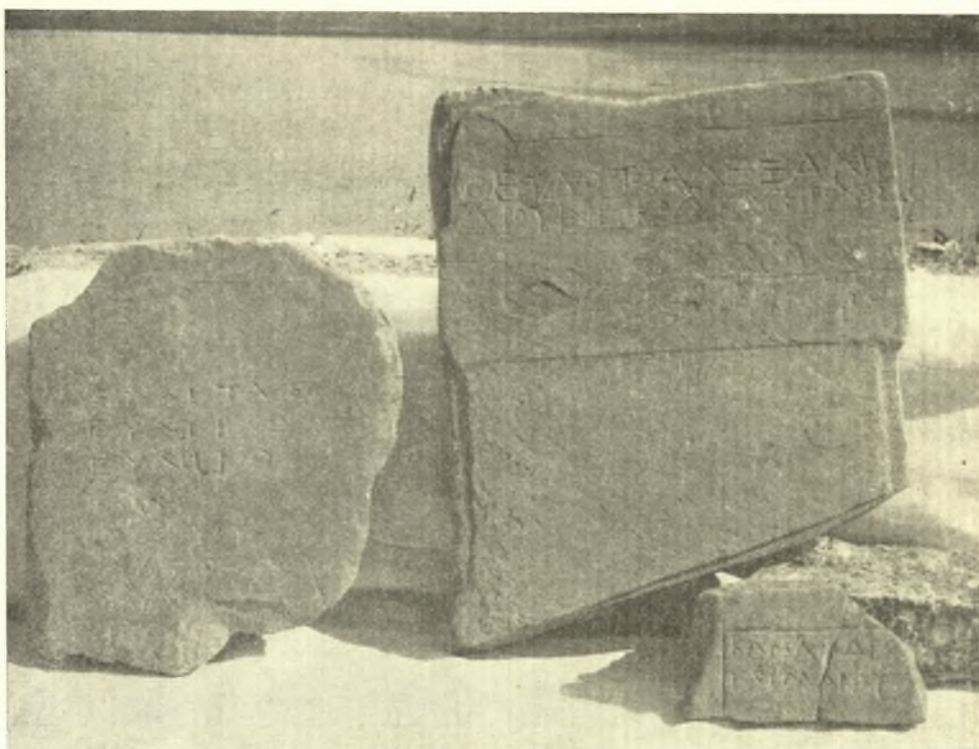
Τὸ ἀπλούστερον σχῆμα παρουσιάζεται εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφὴν (εἰκ. 27), δηλαδὴ ἐγγάρια γραμμὴ κατὰ μῆκος τῆς πρὸς ἀριστερὰ πλευρᾶς πρὸς ὁρισμὸν τρόπον τινὰ περιθωρίου τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας. Ὅμοίως ἐγγάρια εἶναι τὸ ὀρθογώνιον τὸ περιβάλλον τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 2 (εἰκ. 28) καὶ 3 (εἰκ. 27). Τὸ ὀρθογώνιον γίνεται κοῖλον εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 (εἰκ. 28), χαράσσεται δὲ προσθέτως τρίγωνον ὥσει ἀέτωμα ὑπὲρ τὸ κοῖλον ὀρθογώνιον. Ἡ ἀετωματώδης αὕτη διακόσμησις παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰς στήλας ὑπ' ἀρ. 6 (εἰκ. 28 καὶ 33), 7 καὶ 8 (εἰκ. 29). Ἐκ τῶν τριῶν τούτων:

Ἡ ὑπ' ἀρ. 6 φέρει προσθέτως κάτω τοῦ ὀρθογωνίου τρεῖς ἀποληγούσας εἰς κύκλον γραμμὰς καθέτους, ἔξ ὧν δύο ἐξαρτῶνται ἀνὰ μία ἔξ ἑκατέρου τῶν ἄκρων τοῦ ὀρθογωνίου, ἡ δὲ τρίτη ἐκ τοῦ μέσου περίπου καὶ μᾶλλον πρὸς δεξιὰ.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7 φέρει ἐγγαράκτους τρεῖς ἀντὶ μιᾶς γραμμᾶς κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ὀρθογωνίου (τρεῖς ἦσαν πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν δεξιὰ ἀποκεκρουμένην πλευρὰν), σφῆζει δὲ καὶ μέρος ἐγγαράκτων γραμμῶν καμπτομένων πρὸς τὸ κέντρον κάτω τοῦ ἐνεπιγράφου ὀρθογωνίου.

Ἡ τρίτη ὑπ' ἀρ. 8 δὲν σφῆζει πλείονα στοιχεῖα, ἀλλ' εἶναι ἀσφαλῶς ἡ μεταγενεστέρα πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων.

Δὲν ἐξητάσθη ἀκόμη ἡ διακόσμησις τῆς στήλης ὑπ' ἀρ. 9 (εἰκ. 27). Εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως φανερόν, ὅτι κατεβλήθη προσπάθεια νὰ προσλάβῃ καὶ πλαστικὴν ἀξίαν. Τὸ κάτω μέρος τῆς στήλης ἐλαξεύθη κατὰ τινα χιλιοστά, ἔτι δὲ βαθύτερον ἐλαξεύθησαν περιθώρια ἑκατέρωθεν. Ἡ ἄνω κυρία ἐπιφάνεια φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ἐντὸς ἐγγαράκτου πλαισίου διαιρεθέντος διὰ δύο ἐγγαράκτων γραμμῶν εἰς τρεῖς ἰσοῦσας ζώνας (0,03 μ.), ἔξ ὧν αἱ δύο κατώτεραι καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν δύο στίχων τῆς ἐπιγραφῆς. Ὑπ' αὐτὴν ζώνη ὕψους 0,12 μ. καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐγγεγλυμένου κλάδου δάφνης ἔχοντος κα-

Εἰκ. 27. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 1, 9 καὶ 3.

Εἰκ. 28. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 2, 6, 4 καὶ 5.

τεύθυνσιν ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ ὅλη κυρία ἐπιφάνεια εἶναι διηρημένη εἰς ζώνας, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι 3 ἐκ. ἢ πολλαπλάσιον τούτου, ὅπερ σημαίνει ἴσως ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα ὑποδιαίρεσεις μετρικῆς τινος μονάδος. Ἡ πλουσιωτέρα διακόσμησις τῆς στήλης ταύτης δὲν σημαίνει μεταγενεστέρους χρόνους ὥς διδασκόμεθα ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας διακοσμήσεως στηλῶν τοῦ 3ου αἰῶνος ἐξ Ἀμβρακίας.

Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων παρατηροῦμεν πρῶ-

Εἰκ. 29. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ αἱ στήλαι ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 7.

τον, ὅτι ἡ προχειρότης τῆς ἐργασίας καὶ ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς ἐνδίδει εἰς τὴν χάραξιν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σχιστολίθου, κυρίως δὲ ἡ παντελὴς ἔλλειψις ὁμοίων εὐρημάτων χρονολογημένων ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς, δὲν εὐκολύνουν τὴν ἐξαγωγήν ἀκριβῶν συμπερασμάτων μετ' ἀσφαλείας. Ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, παραδείγματος χάριν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1, ἡ κάθετος κεραία τοῦ Ρ εἶναι εὐθεῖα εἰς τὸν 7ον στίχον, καμπύλη δὲ εἰς τὸν ἀμέσως ἐπόμενον. Εἰς τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐνδίδει ὁ λίθος εἰς τὴν χάραξιν, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ καμπύλωσις τῆς δεξιᾶς καθέτου κεραίας τοῦ Π ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀριθ. 7. Ὅμοίως δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς χρονικὴν διαφορὰν τὴν διπλὴν μορφήν τοῦ Ε καὶ Σ. Αἱ μορφαὶ < — ε ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ < — σ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὑπ' ἀρ. 2 (εἰκ. 30) καὶ 4 (εἰκ. 31), γνωστὰ καὶ ἄλλοθεν, πρέπει

νὰ εἶναι παράλληλοι (πρὸς τὰς συγχρόνους μετὰ κεκλιμένων τῶν ἄνω καὶ κάτω σκελῶν Ε καὶ Σ) μορφαὶ ἐπισεσυρμένης οὕτως εἶπειν γραφῆς ἢ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν γραφικὸν χαρακτήρα τοῦ χαράκτου. Ὅμοίως ἡ μορφή τοῦ Υ μετὰ καμπύλους τοὺς δύο ἄνω κλάδους ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 6 (εἰκ. 33) κ.λ.π.

Οὐσιώδης διαφορὰ εἰς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων παρουσιάζεται μόνον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀρ. 8, ὅπου φαίνεται ἡθελημένη ἡ γωνιώδης χάραξις τῆς ὀριζοντίου κεραίας τοῦ Α καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς δεξιᾶς κεραίας ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὰ γράμματα Α καὶ Μ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐξωτερικὰ σκέλη δὲν εἶναι ἀκόμῃ κάθετα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα μαρτυροῦν μεταγενεστέρους ἑλληνιστικὸς χρόνους, ἐνῶ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιγραφὰς πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν πρώϊμον ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἔξῃς. Ἡ χρονικὴ σειρὰ πρέπει νὰ εἶναι περίπου ὁμοία πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἐκ τῆς διακοσμήσεως ἀριθμητικὴν κατάταξιν πλὴν τῆς ὑπ' ἀρ. 9, ἡ ὁποία παρὰ τὴν πλουσιωτέραν διακόσμησιν δὲν ἀπέχει πολὺ τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰῶνος.

Μετὰ τὴν οὕτω γενομένην ἀντιπαραβολὴν καὶ συνεξέτασιν τῶν στηλῶν πρέπει νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρως λόγος περὶ μιᾶς ἐκάστης τῶν ἐπιγραφῶν. Παρέχουν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ δὲν στεροῦνται ἐνδιαφέροντος. Ὅνόματά τινα εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου διαλεκτικὰ τινα στοιχεῖα φωτίζουν κάπως τὴν παντελῶς ἄγνωστον, ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσαν ὁρεινὴν περιοχὴν τῆς Πίνδου, σπονδυλικὴν στήλην τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διαδραματίσασαν ἀφανὲς ἀλλὰ σπουδαῖον μέρος ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἡδὴ ἐποχῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 1 στήλη (εἰκ. 27) σφῆζει τὰ ἄκρα ἐν μέρει μόνον κατὰ τὴν ἀριστερὰν καὶ ἄνω πλευράν· σφῆ. ὕψος 0,405 μ., σφῆ. πλάτος 0,35 μ., πάχος περὶ τὰ 0,075 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀρχετα εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἄνω ἄκρου, ἀφ' οὗ ἐγένετο προηγουμένως ἀρχὴ ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς δύο σημεῖα, ἐνθα διακρίνεται τὸ ἀρχικὸν Σ τοῦ πρώτου ὀνόματος. Ἀναγράφονται εἰς ὀκτὼ στίχους τεσσάρων μὲν νεκρῶν τὰ ὀνόματα μόνον, ἑτέρων δὲ δύο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, ἵνα διακριθῇ προφανῶς

τοῦ πατρὸς ὁ δμώνυμος υἱός. Τοῦ 9ου στίχου διακρίνονται μόνον ἔχνη δύο γραμμάτων:

Συαίτας.
Εὐχειρος
Εὐχείρου.
Κατόνικος.
5. Κλεόβουλος.
Συαίτας.
Εὐρύλο[χος]
Εὐρυλό[χου].
[...] α β [- -

Ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ Εὐχειρος, Κλεόβουλος καὶ Εὐρύλοχος εἶναι γνωστά. Τὸ ὄνομα Συαίτας δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ. Φαίνεται σύνθετον ἐκ τοῦ σῦς, ὡς τὸ Σύαγρος παρὰ FICK-BECHTEL Die griechischen Personennamen nach ihrer Bildung σελ. 256 καὶ τῆς ρίζης τῶν λέξεων αἶσα καὶ δίαιτα, περὶ ὧν BOISACQ Dict. Étym. ἐν λ. Ἐπίσης δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ τὸ ὄνομα Κατόνικος. Τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι βραχεῖα μορφή (Kurzname) τοῦ ὀνόματος Κ(ρ)ατ(ερ)όνικος ὡς καὶ τὸ ἐπίσης ἄγνωστον ἐν ἐπιγραφῇ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 2 Κ(ρ)ατ(ερ)όμαχος· πρβ. FICK-BECHTEL ἔ.δ. σελ. 176. Ἡ ἀναγραφὴ ὑπερῆς ὀνομάτων, ἀπάντων ἀνδρικῶν, ἐπὶ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιτυμβίου στήλης δηλοῖ ἴσως κοινὸν τάφον πεσόντων ἐν μάχῃ τινί.

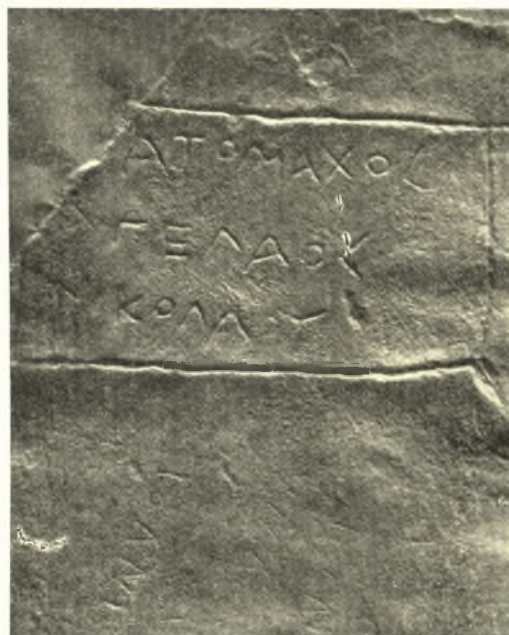
Ἡ ὑπ' ἀρ. 2 στήλη (εἰκ. 28) σφύζεται σχεδὸν ἀκεραία· ὕψος 0,69 μ., πλάτος 0,32 μ., πάχος περὶ τὰ 0,06 μ. Ἐντὸς τοῦ ἐγχαρακτοῦ πλαισίου διαστάσεων 0,26×0,13 μ. σφύζει εἰς τρεῖς στίχους τὰ ὀνόματα δύο νεκρῶν τοῦ δευτέρου μόνον ἀναγράφεται καὶ τὸ πατρώνυμον (εἰκ. 30):

Κ]ατόμαχος.
Ἀγέλαος
Νικολάου.

Ἡ συμπλήρωσις τοῦ πρώτου ὀνόματος, ἄλλως δύσκολος, καθίσταται πιθανή, ὡς ἐγένετο, ἐκ τοῦ ὁμοίου ἐπὶ τῆς προηγουμένης ὑπ' ἀρ. 1 στήλης Κατόνικος (ιδὲ ἀνωτέρω). Τὰ Ἀγέλαος καὶ Νικόλαος γνωστά. Ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐπὶ τεσσάρων περιπτώσεων τῆς προηγουμένης ὑπ' ἀρ. 1 στήλης παραλείπεται τοῦ πρώτου νεκροῦ τὸ πατρώνυμον, ἀλλὰ τοῦτο

δὲν σημαίνει ἐνταῦθα διαφορὰν κοινωνικῆς τάξεως ἢ τι τοιοῦτον.

Πολὺ μεταγενεστέρως ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς στήλης κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ὕψους καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν δυσανάγνωστον ὄνομα, ἴσως: Καλλι | νίκου | Ἰοάνης (sic)· ιδὲ εἰκ. 30 ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου.

Εἰκ. 30. Φωτογραφία ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ' ἀριθ. 2.

Τῆς 3ης στήλης σφύζεται εἰς δύο τεμάχια τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω μέρος (εἰκ. 27)· σφζ. ὕψος 0,115 μ., πλάτος 0,205, πάχος 0,04 μ.:

Κάμανδρο[ς]
Τειμαίου.

Τοῦ ὀνόματος Κάμανδρος πρῶτον συνθετικὸν φαίνεται ἡ ρίζα τῶν ὀνομάτων Καμὼ (ῆ) καὶ Κάμων (ὀ), BECHTEL Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit σ. 234. Σχετικὴ ἡ δευτέρα μορφή, ὕφ' ἣν παρουσιάζεται τὸ ὄνομα Σκάμανδρος, PABE-BENSELER ἐν λ. Περὶ τῆς γραφῆς διὰ εἰ τοῦ γνωστοῦ ὀνόματος Τίμαιος ιδὲ παρὰ ΧΑΤΖΙΑΔΑΚΙ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα τόμος 1ος σ. 109.

Ἡ 4η στήλη σφύζεται πιθανῶς ἀκεραία. Κάτω εἶναι στενοτέρα καὶ παχύτερα (εἰκ. 28 καὶ 31)·

Εἰκ. 31. Φωτογραφία ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς
ὑπ' ἀριθ. 4.

ὕψος 1,32 μ., μέγ. πλάτος 0,38 μ., μέγ. πάχος
0,075 μ.:

Ἄσανδρος
Πολυνίκου.
Ἀνερήας
Δεξιάνδρου.

Ἐκ τῶν τεσσάρων ὀνομάτων ἄγνωστον εἶναι
τὸ τρίτον κατὰ σειράν. Εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ
ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Δωδώνης Ἀνεροίτας· πρβ. FICK-
BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 57 καὶ BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 49.

Ἡ 5η στήλη σφύζουσα ἴσως τὰς ἀρχικὰς δια-
στάσεις ἀπεκρούσθη ἀτυχῶς κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς
φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιφανείας (εἰκ. 28).
ὕψος 0,86 μ., πλάτος 0,335 μ., πάχος 0,09 μ.

Ἐκ τῆς ἐντὸς κοίλου πλαισίου (ὕψους 0,125 μ.)
ἐπιγραφῆς σφύζονται ἀνὰ τρία γράμματα δύο

Εἰκ. 32. Φωτογραφία ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς
ὑπ' ἀριθ. 5.

στίχων δυσδιάκριτα ἐπὶ τοῦ λίθου, ἀλλὰ σαφεῖς
εἰς τὴν καλὴν φωτογραφίαν τῆς εἰκ. 32:

Βωτ [— —
Φοτ [— —

Δὲν δύναμαι νὰ προτείνω συμπλήρωσιν οὔτε
εἶναι δυνατόν νὰ σχετισθῇ τὸ ὄνομα τοῦ 2ου
στίχου πρὸς τὸ Φώτιος ἢ Φώτυος, ὃ ἔφερε καὶ
ὁ γνωστὸς Χάων ἡγέτης, ΘΟΥΚΥΔ. II, 80. Τὸ ο μάλιστα
ἐπὶ τοῦ λίθου εἶναι ἀμφίβολον, ὥς καὶ τὸ
τ τοῦ πρώτου στίχου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, ἐὰν
ἐσφύζετο ἀκεραία ἢ ἐπιγραφὴ, θὰ εἴχομεν δύο
νέα ἀθησαύριστα ὀνόματα ἡπειρωτικά.

Ἡ στήλη ὑπ' ἀρ. 6 εἶναι ἀποκεκρουμένη πι-
θανῶς μόνον κατὰ τὴν ἄνω ἀριστερὰν καὶ κάτω
δεξιὰν γωνίαν (εἰκ. 28). ὕψος 0,98 μ., πλάτος
0,44 μ., πάχος 0,04 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ σφύζεται ἀκεραία, ἀλλ' ἀποτρι-

Εἰκ. 33. Τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω τμήμα
τῆς στήλης ὑπ' ἀριθ. 6.

βείσης τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου κατέστη δυσ-
διάκριτος (εἰκ. 33):

Φερένικος
Ἀρχίννυος.

Τὸ Φερένικος γνωστόν. Τὸ δεύτερον ὄνομα
πρέπει νὰ εἶναι πατρώνυμον εἰς γενικήν, οὐ
ἢ ὀνομαστική Ἀρχίννυς, βραχυὸς τύπος (Kurz-
name) τοῦ Ἀρχίνικος ἢ Ἀρχίνομος ἢ μᾶλλον
Ἀρχίνους, FICK-BESCHTEL ἔ.ἀ. σ. 73. Παρα-
βλητέα διὰ τὸν διπλασιασμόν τοῦ ν τὰ Κλέονις
ἐκ τοῦ Κλεόνικος ἔ.ἀ. σ. 19, Ἀφθοννώ, Κα-
λοννώ, ἐπίσης Κλέοθις, ἔ.ἀ. σ. 21 καὶ κυρίως
τὰ ἡπειρωτικά Ἀγέλλυς (Μολοσσὸς) ἐκ τοῦ
Ἀγέλαος, ἔ.ἀ. σ. 18 καὶ Φίλομμα (ὁ) Βου-
χαίτιος ἐκ τοῦ Φιλόμηλος (;) ΑΔ. 1918 σ. 121
(Κ. Α. Ρωμαῖος).

Ἡ στήλη ὑπ' ἀρ. 7 σφίζεται κατὰ τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ἄνω μέρος (*εἰκ. 29*)· σφζόμ. ὕψος 0,47 μ., πλάτος 0,37 μ., πάχος 0,025 μ. :

Ἄρροπος
Κορράγου.

Δὲν εἶναι βεβαία ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δευτέρου γράμματος εἰς τὸν πρῶτον στίχον. Εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ γ. Ἄρροπος εἶναι ἄγνωστον ὄνομα δυνάμενον μόνον νὰ σχετισθῇ πρὸς τὰ Ἀγροίτας, Ἀγρολέων, Ἀγροτέλης κ.τ.δ. PAPE-BENSELER ἐν λ. καὶ FICK-BECHTEL ἔ.ἀ. σ. 45, Ἀλλὰ καὶ Ἄρροπος δὲν εὗρον ἀλλαχοῦ εἰ μὴ μόνον Ἄροπος καὶ Ἄρρων, PAPE-BENSELER ἐν λ. καὶ I. G. Indices σποράδην. Περὶ τοῦ γνωστοῦ Κόρραγος ἰδὲ παρὰ AHRENS De dialecto dorica σ. 102.

Τῆς ὑπ' ἀρ. 8 ἐπιγραφῆς σφίζεται μικρὸν τμήμα κατὰ τὸ μέσον ἄνω (*εἰκ. 29*)· σφζόμ. ὕψος 0,32 μ., σφζ. πλάτος 0,17 μ., πάχ. 0,05 μ.

Τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγιγνώσκονται εὐχερῶς τὰ κάτωθι γράμματα :

— —] αρμ [— —
— —] αρ [— —

καὶ διακρίνονται ἐν συνεχείᾳ ἵχνη τινὰ ὥσει διπλοῦ Τ ἢ μάλλον Π.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 9 στήλη εἶναι ἀποκεκρουμένη μόνον κάτω (*εἰκ. 27*)· σφζ. ὕψος 0,53 μ., πλάτος 0,435 μ., πάχος 0,045 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ σφίζει τὰ ὀνόματα ζεύγους νεκρῶν :

Θεύδοτος Ἀλεξάν-
δρου. Νεικοδία Γείτονος.

Τὰ ὀνόματα γνωστά. Ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐπὶ 9 στηλῶν φερουσῶν ἄνω τῶν δεκατεσσάρων ἀνδρικὰ ὀνόματα μόνον ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης παρουσιάζεται ὄνομα γυναικός. Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος διὰ εἰ ἀνωτέρω ἐν ἐπιγραφῇ ὑπ' ἀριθ. 3.

Ἐπὶ τοῦ μικροῦ θραύσματος 10ης στήλης σφζομένων διαστάσεων 0,25×0,19×0,04 μ. ἀναγιγνώσκεται μόνον : Σ.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ